בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כא

כפיית המטה

כבר נתבאר, שהאבל חייב בכפיית המטה, כלומר בהפיכת המטה שיהיה צדה העליון לצד הארץ, ויושב עליה.

וכן שנינו, ישב על גבי מטה, על גבי כסא, על גבי אודייני [=מכתשת גדולה] או על גבי קרקע, לא יצא ידי חובתו, עד שיכפה מטתו, וישב עליה.

דברים שאבל אסור בהם

אלו דברים שאבל אסור בהן: (א) אסור **במלאכה**. (ב) **ברחיצה**. (ג) **בסיכה**. (ד) **בתשמיש המטה**. (ה) **בנעילת הסנדל**. (ו) אסור **לקרות בתורה** ובנביאים ובכתובים **ולשנות במשנה**, במדרש ובהלכות ובתלמוד ובאגדות.

רבים צריכים לו

נתבאר, שהאבל אסור בדברי תורה. ואם היו רבים צריכים לו **אינו נמנע**.

וכן היה מעשה, כשמת בנו של רבי יוסי בציפורי, מאחר שהיו רבים צריכים לרבי יוסי, נכנס לבית המדרש, ודרש כל היום כולו.

ואף שרשאי הוא לדרוש, אין לו להעמיד תורגמן שישמיע דבריו לרבים. ואם צריך לכך, הוא יאמר לאחר, והאחר יאמר לתורגמן.

וכן היה מעשה, כשארע ברבה בר בר חנה דבר אבילות, והיה סבור שלא לדרוש ברבים, אמר לו רבי חנינא, מאחר שרבים צריכים לו, מותר.

והיה סבור להעמיד עליו אמורא [=תורגמן], להשמיע דבריו לרבים, אמר לו רבי חנינא, שדבר זה לא יעשה, אלא יהיה אחר בינו לבין התורגמן.

וכמעשה שהיה, כשמת בנו של רבי יהודה בר אילעאי, ונכנס לבית המדרש, ונכנס רבי חנניה בן עקביא וישב בצדו, ולחש הוא לרבי חנניה בן עקביא, ורבי חנניה בן עקביא לתורגמן, ותורגמן השמיע לרבים.

הנחת תפילין בימי אבילות

לדעת רבי אליעזר, שלושה ימים ראשונים האבל אסור להניח תפילין. **בשני הימים הראשונים הוא אסור לגמרי**, **וביום השלישי אסור במקצתו**. ומשיצא מקצת יום שלישי, מותר להניח תפילין.

ואמר רב מתנה, שטעמו של רבי אליעזר, **כי עיקר האבלות היא שני ימים**, **מהכתוב**, "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ **יְמֵי בְכִי** אֵבֶל מֹשֶׁה" (דברים ל"ד ח'), שמשמע שני ימים.

ורבי יהושע חולק, כי לדעתו, אין להביא ראיה מאבלו של משה, שהיה אבל גדול, לאבל שאר בני אדם.

ולדעת רבי אליעזר מיום שלישי ואילך, **מאחר שהותר להניח תפילין**, **אף אם באו פנים חדשות**, כלומר בני אדם שלא ראו אותו באבילותו עד עתה, **אינו צריך לחלוץ** תפילין, ואין לחוש שיאמרו, כשם שמניח עכשיו, כך הניח בשני ימים ראשונים.

ולדעת רבי יהושע, שני ימים ראשונים, האבל אסור להניח תפילין. **ביום הראשון הוא אסור לגמרי**, **וביום השני אסור במקצתו**. ומשיצא מקצת יום שני, מותר להניח תפילין.

ואמר רב עינא, שטעמו של רבי יהושע, **כי עיקר האבלות היא יום אחד**, **שנאמר**, "וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי עַל כָּל מָתְנַיִם שָׂק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרְחָה וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד **וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר**" (עמוס ח' י').

ורבי אליעזר חולק, כי לדעתו, אף שעיקר אבלות שני ימים, עיקר המרירות היא יום אחד, והכתוב הזה מדבר בעיקר המרירות, ולא בעיקר האבלות.

ולדעת רבי יהושע, **ביום השני**, אף שהותר להניח תפילין, **אם באו פנים חדשות**, כלומר בני אדם שלא ראו אותו באבילותו ביום הראשון, **צריך לחלוץ תפילין**, שמא יאמרו, כשם שמניח עכשיו, כך הניח ביום הראשון.

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

	יום ראשון	יום שני	יום שלישי
רבי אליעזר	**אסור**	**אסור**	מקצת היום אסור ושאר היום **מותר** ואם באו פנים חדשות **אינו חולץ**
רבי יהושע	**אסור**	מקצת היום אסור ושאר היום **מותר** ואם באו פנים חדשות **חולץ**	

ולענין היום השלישי, אמר עולא שהלכה כרבי אליעזר, שהאבל מניח בו תפילין, ואינו חולץ, אף אם באו פנים חדשות.

ולענין היום השני, אמר עולא שהלכה כרבי יהושע, שמותר להניח תפילין, ואם באו פנים חדשות, צריך לחלוץ, וכן יעשה אפילו מאה פעמים, כל פעם שבאו פנים חדשות חולץ, וכשהלכו חוזר ומניח. וכן דעת יהודה בן תימא בברייתא.

ורבא חולק ואומר, שמאחר שהניח תפילין ביום השני, שוב אינו חולץ, אף כשבאו פנים חדשות. ואף שלדעתו הלכה כמשנתנו, שעיקר אבילות שלושה ימים, [כפי שנתבאר בדף י"ט], מאחר שהנחת התפילין מצווה, רשאי להניח כבר ביום השני.

עשיית מלאכה בימי אבילות

האבל, **שלשה ימים הראשונים אסור במלאכה, ואפילו** אם הוא **עני המתפרנס מן הצדקה. מכאן ואילך, עושה בצינעא** בתוך ביתו. והאשה האבילה, טווה בפלך בתוך ביתה.

הליכה לבית אבל אחר בימי אבילותו שלו

האבל, **שלשה ימים הראשונים, אינו הולך** לבית האבל, כלומר אינו הולך לבית של אבלים אחרים לנחם אותם.

מכאן ואילך הולך, ואינו **יושב** במקום המנחמים, אלא במקום המתנחמים כלומר **סמוך לאבלים**.

שאילת שלום בימי אבילות

א. שלושה ימים הראשונים.

שלושה ימים הראשונים, **האבל אסור בשאילת שלום מכל וכל. כלומר, אינו שואל בשלום אחרים, ואינו משיב** להם, שאם אחרים לא ידעו שהוא אבל, ושאלו בשלומו, אינו משיב להם שלום, אלא אומר להם אבל אני.

ובמקום שיש בדבר כבוד רבים, מותר. וכן היה מעשה, שמתו בניו של רבי עקיבא, ונכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול. בשעת פטירתם, עמד רבי עקיבא על ספסל גדול, ואמר, אחינו בית ישראל שמעו, אפילו שני בנים חתנים קברתי, מנוחם אני בשביל כבוד שעשיתם לי. ואם בשביל עקיבא באתם, הרי כמה עקיבא בשוק שלא הלכתם לנחמם, אלא כך אמרתם, "תּוֹרַת אֱלֹקָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד אֲשֻׁרָיו" (תהלים ל"ז ל"א). וכל שכן ששכרכם כפול, שלכבוד התורה באתם. לכו לבתיכם לשלום.

ב. משלושה ועד שבעה.

משלושה ועד סוף שבעה ימים, האבל **משיב שלום למי ששואל ממנו**, שאם אחרים לא ידעו שהוא אבל, ושאלו בשלומו, רשאי להשיב להם שלום, ואינו צריך לומר להם אבל אני. **אבל הוא אינו פותח ושואל בשלום אחרים**.

ג. לאחר שבעה.

לאחר שבעה, האבל **שואל ומשיב כדרכו**, כלומר משיב שלום למי ששואל ממנו, שאם אחרים לא ידעו שהוא אבל, ושאלו בשלומו, רשאי להשיב להם שלום, ואינו צריך לומר להם אבל אני. ואף הוא שואל לכתחילה בשלום אחרים.

לשאול בשלומו של האבל

נתבאר שלאחר שלושה ימים, האבל רשאי להשיב שלום לאחרים, **ולאחר שבעה האבל רשאי** אף לפתוח **ולשאול בשלום לאחרים**.

ואמרו שהאבל רשאי לשאול בשלום אחרים, **כי הם שרויים בשלום, אבל אחרים אינו שואלים בשלומו כל ימי אבילותו**, שהוא אינו שרוי בשלום.

האבל על שאר קרובים, מאחר שאבילותו שלושים יום, **כל שלושים יום אין שואלים בשלומו**.

והאבל על אביו ואמו, מאחר שאבילותו שנים עשר חודש, **אין שואלים בשלומו כל שנים עשר חודש**.

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף כא

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

עד מתי מנחמים את האבל

המוצא את חבירו שהוא **אבל על שאר קרובים** חוץ מאביו ואמו, אם **מצאו תוך שלושים יום**, **מדבר עמו תנחומין**, ומזכיר בדבריו את המת.

לאחר שלושים יום, **אינו מדבר עמו תנחומין**, כלומר אינו מזכיר שם המת, **אבל מדבר עמו מן הצד**, שאומר לו תתנחם, ואינו מזכיר שם המת.

המוצא את חבירו שהוא **אבל על מיתת אשתו**, **ונשא אשה אחרת** בתוך שלושים יום, **אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין**, משום חלישת דעת של אשה אחרונה, **מצאו בשוק**, **אומר לו בשפה רפה ובכובד ראש**.

המוצא את חבירו שהוא **אבל על אביו או אמו**, אם **מצאו תוך שנים עשר חודש**, **מדבר עמו תנחומין**, ומזכיר בדבריו את המת.

לאחר שנים עשר חודש, **אינו מדבר עמו תנחומין**, כלומר אינו מזכיר שם המת, **אבל מדבר עמו מן הצד**, שאומר לו תתנחם, ואינו מזכיר שם המת.

ואמר רבי מאיר, **המוצא את חבירו אבל לאחר שנים עשר חדש**, **ומדבר עמו תנחומין**, למה הוא **דומה**, **לאדם שנשברה רגלו וחיתה**, **מצאו רופא ואמר לו**, **בוא אצלי**, **שאני שוברה וארפאנה**, **כדי שתדע שסממנים** [=תרופות] **שלי יפים**.

אבל שבא אחר שהחלו שאר האבלים אבלותם

האבל שלא היה עם שאר האבלים בתחילת האבילות, ובא לאחר מכן, פעמים נוהג אבילות עם שאר האבלים, בימים שנשאר להם לנהוג אבילות, ודיו. ופעמים נוהג אבילות לעצמו שבעה ימים, משעה שבא ונודע לו.

אם בא ממקום רחוק, לעולם מונה שבעה ימים לעצמו, ואינו מצטרף לאבילות שאר אבלים. **וכן** הדין **כשבא ממקום קרוב**, **לאחר גמר שבעה** של שאר קרובים, **מונה שבעה ימים לעצמו**.

ונחלקו חכמים מה הדין כשבא ממקום קרוב בתוך שבעת ימי אבילות של שאר קרובים.

לדעת רבי שמעון, **כל שבא ממקום קרוב בתוך שבעת ימי אבילות** של שאר קרובים, **ואפילו ביום האחרון**, מאחר שמצאם אבלים, מצטרף אליהם, **ונוהג עימהם אבילות עד תום שבעה שלהם**, **ודיו**.

ובדף כ"ב אמר רבי חייא בר גמדא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי, שכל זה כשבא ביום השביעי קודם שעמדו מנחמים מהאבלים, אבל אם כבר עמדו המנחמים, הרי זה כמי שבא לאחר תום השבעה, ומונה לעצמו.

ורב ענן נסתפק שם, מה הדין אם בא כשנגערו המנחמים לעמוד, כלומר נענעו עצמם כדי לעמוד ולא עמדו ממש, ועלה ספיקו בתיקו.

ולדעת חכמים, **אם בא לאחר שלושה ימים**, דינו כמי שבא לאחר שבעה, **ומונה** שבעה ימים **לעצמו**. **ורק כשבא ממקום קרוב בתוך שלושה** ימים של שאר אבלים, מאחר שבאופן הזה היתה אפשרות לבוא משם לכאן בתחילת ימי האבילות, נחשב הוא כמי שבא כבר אז, **ומצטרף עם שאר האבלים לנהוג עימהם אבילות עד תום שבעה שלהם**, **ודיו**.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, **שדין זה**, **שהבא ממקום קרוב** בתוך שלושה או בתוך שבעה, **מצטרף למנות את האבילות עם אותם שכבר החלו בה**, **נאמר רק כשזה שבא הוא צעיר**, **וזה שכבר החל למנות**, **הוא גדול הבית**.

בין שהיה גדול הבית בבית מתחילת השבעה, בין שהלך לבית הקברות וחזר בתוך שלושה, שבשני האופנים הללו הוא מונה מתחילת השבעה, כמו הנשארים בבית, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

באופן הזה הצעיר טפל ומצטרף למנות עם הגדול. אבל כשהצעיר החל למנות אבילות, ולאחר מכן בא גדול הבית, הגדול אינו מצטרף עם הצעיר, אלא מונה לעצמו.

והיו שאמרו, שרבי אבא בר חייא ורבי זירא, אחד מהם למד מחבירו, שרבי יוחנן פסק בדין זה כרבי שמעון. ואחד התלמידים אמר, אזכה ואעלה לארץ ישראל, ואשמע הדברים ממי שאמרם. ובאמת עלה לארץ ישראל, ושאל את רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, האם אמר כן. וענה לו, שנחלקו אמוראים כמי ההלכה.

רב חסדא ורבי יוחנן אמרו שהלכה כרבי שמעון. **ורב נחמן אמר שאין הלכה כמותו**. **ומסקנת הגמרא**, **שהלכה כרבי שמעון**, שכן אמר שמואל כלל, שהלכה כדברי **המיקל** באבל.